

آیا می‌دانستید ۵۰ سال دیگر جمعیت کشور پیر و سپس رشد جمعیت منفی می‌شود؟!!

# فرزند کمتر، کشور پیرتر

مجید حسین‌زاده

m.hosseinzadeh@jcem.ir

هر چند خیلی‌ها هنوز شعار «بابا مامان، دو تا بچه کافیه» یا «فرزند کمتر، زندگی بهتر» را در ذهن دارند ولی کارشناسان جمعیت زنگ پیر شدن و کاهش جمعیت را نواخته‌اند و البته مسئولان نیز تلاش می‌کنند سیاست‌های تشویقی برای افزایش زاد و ولد را به تصویب برسانند و اجرایی کنند. البته علاوه بر این که قوانین جدید برای تشویق خانواده‌ها به فرزندآوردن تصویب می‌شود، قوانینی که در گذشته و برای جلوگیری از رشد جمعیت به تصویب رسیده و اکنون اجرایی می‌شود نیز در حال حذف شدن است. بعد از این که اعلام شد کشور در آینده‌ای نزدیک در وضعیت بحران «پیری جمعیت» قرار خواهد گرفت، برای خیلی‌ها این پیری جمعیت در حالی که هر روز به میزان جمعیت کشور اضافه می‌شود، قابل توجه نبود. علاوه بر آن هرکسی با شنیدن کلمه افزایش جمعیت فکر می‌کند که تعداد اعضای خانواده‌ها همچون گذشته باید دوباره به همان ۵ یا ۶ فرزند برسد در حالی که فقط قرار است در بهترین حالت نرخ باروری از ۱٫۶ کنونی به ۲٫۱ برسد. در این پرونده به تعریف دقیق‌تری از پیری جمعیت، دلایل آن و پیامدهای ناشی از آن خواهیم پرداخت. اما از سال ۷۱ که رشد جمعیت در ایران به میزان قابل قبولی رسید، هیچ کدام از مسئولان به این نکته توجه نکردند که اگر کشور با همان قوانین کنترل جمعیت قبلی اداره شود، در آینده‌ای نزدیک گرفتار بحران «پیری جمعیت» خواهد شد. شاید اگر همان سال ۷۱ به صورت کارشناسی شده به این قضیه پرداخته می‌شد، اکنون دیگر نیاز به تغییر سیاست‌ها و صرف هزینه‌های هنگفت برای فرهنگ‌سازی در باره افزایش جمعیت نبود. هم‌چنین در این پرونده علاوه بر مطرح کردن معضلات پیری جمعیت، به راه حل‌های خروج از این بحران نیز می‌پردازیم.

## مقایسه میزان رشد جمعیت در کشورهای جهان / کدام کشورها عیال وار ترند؟!

بر اساس جدیدترین آمار منتشر شده توسط بخش امور اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد، متوسط نرخ رشد جمعیت در کشورهای جهان به طور تقریبی برآورد شده است. کشورها طبق نرخ رشد جمعیت‌شان در ۵ رنگ اصلی مشخص شده‌اند. همان‌طور که از نمودار شماره یک پیداست ممالک غربی و توسعه یافته (آبی پر رنگ) دارای کمترین میزان رشد (۰ درصد) و کشورهای آفریقایی (رنگ سبز و زرد) دارای بیشترین میزان رشد جمعیت (۳-۲ درصد) هستند. هم‌چنین در قاره آمریکا، هیچ کشوری رشد جمعیتی منفی ندارد. جالب است بدانید که بیش از ۹۰ درصد کشورهای دارای نرخ منفی جمعیت در قاره اروپا قرار دارند. نرخ رشد در ایران هم حدود ۱ درصد بوده که مشابه سایر کشورهای در حال توسعه است.



| ۱۰ کشور جهان که منفی‌ترین رشد جمعیتی را دارند: |                 |           | پیرترین کشورهای دنیا در حال حاضر |           |                                     |
|------------------------------------------------|-----------------|-----------|----------------------------------|-----------|-------------------------------------|
| ردیف                                           | کشور            | میزان رشد | ردیف                             | کشور      | درصد افراد بالای ۶۰ سال در سال ۲۰۱۱ |
| ۱                                              | بوسنی و هرزگوین | -۰٫۱۷     | ۱                                | ژاپن      | ۳۱                                  |
| ۲                                              | بلاروس          | -۰٫۱۸     | ۲                                | ایتالیا   | ۲۷                                  |
| ۳                                              | آلمان           | -۰٫۲۸     | ۳                                | آلمان     | ۲۶                                  |
| ۴                                              | گرنلند          | -۰٫۴۸     | ۴                                | فنلاند    | ۲۵                                  |
| ۵                                              | لتونی           | -۰٫۴۹     | ۵                                | سوئد      | ۲۵                                  |
| ۶                                              | بلغارستان       | -۰٫۵۰     | ۶                                | بلغارستان | ۲۵                                  |
| ۷                                              | اوکراین         | -۰٫۵۴     | ۷                                | یونان     | ۲۵                                  |
| ۸                                              | لیتوانی         | -۰٫۵۵     | ۸                                | پرتغال    | ۲۴                                  |
| ۹                                              | مولداوی         | -۰٫۸۳     | ۹                                | بلژیک     | ۲۴                                  |
| ۱۰                                             | گرجستان         | -۰٫۸۳     | ۱۰                               | کرواسی    | ۲۴                                  |



## آیا با جیب خالی می‌توان بچه‌دار شد؟!

عوامل زیادی باعث کاهش نرخ رشد جمعیت در کشور شدند که همه فکر می‌کنند مهم‌ترین آن‌ها مشکلات اقتصادی است. در حال حاضر مهم‌ترین سوال درباره افزایش جمعیت این است که، با چه توجیه اقتصادی برای یک خانواده باید آن‌ها را مجاب کرد که باید یک بچه دیگر هم داشته باشند؟ جواب این است که فقر ربطی به کاهش جمعیت ندارد. موافقان افزایش جمعیت می‌گویند، افزایش جمعیت معلول توسعه نیافتگی است. بنابراین با توسعه اقتصادی این معلول از بین خواهد رفت. اگر بپذیریم که در ایران توسعه اقتصادی اتفاق افتاده پس نتیجه طبیعی آن کاهش باروری بوده است. در واقع مشکلات اقتصادی تاثیر مستقیم بر کاهش رشد جمعیت ندارد چرا که هم اکنون طبقات مرفه و پر درآمد جامعه فرزند کمتری نسبت به افراد کم درآمد دارند به همین دلیل نمی‌توان گفت که مشکل اقتصادی در کاهش آمار فرزندان در خانواده‌ها تاثیر بسزایی دارد. از طرف دیگر فشار اقتصادی مقطعی است و نمی‌تواند برای مدت طولانی ادامه داشته باشد. اصلاً موضوع این است که درآمد سرانه رابطه خاصی با بچه‌دار شدن ندارد. نمودار شماره ۲ نشان می‌دهد در اکثر کشورهای دنیا، کشورهایی که درآمد سرانه کمتر از ۵ هزار دلار داشته‌اند، باروری‌شان بالاست ولی وقتی می‌آید بالاتر از ۵ هزار دلار؛ می‌بینیم که هیچ فرقی نیست بین آن کشوری که ۵ هزار دلار درآمد دارد با آن کشوری که ۷ هزار دلار یا ۴۵ هزار دلار درآمد سرانه دارد. آمریکا درآمد سرانه‌اش ۴۵ هزار دلار است ولی باروری آن با کشوری که ۱۰ هزار دلار درآمد سرانه دارد، برابر است.



## عوامل دیگر کاهش جمعیت

البته عوامل دیگری هم در کاهش جمعیت موثرند که از جمله آن‌ها می‌توان به افزایش سن ازدواج (در حال حاضر متوسط سن ازدواج برای خانم‌ها ۲۵ سال و برای آقایان ۲۷ سال است)، بالا رفتن میزان تحصیلات زنان و گرایش زنان به تحصیلات و آموزش عالی، افزایش میزان شهرنشینی، اشتغال زنان و افزایش جمعیت تحصیل کرده، تغییر در کارکرد خانواده، توسعه اقتصادی و کاهش فاصله طبقاتی، سیاست‌های تحدید مولید، کاهش انگیزه زوجین برای بچه‌دار شدن در اثر عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، گسترش تفکر تناسب اندام در زنان و علاقه نداشتن به بچه‌دار شدن و... اشاره کرد.